

„A picta este viața, adevărata viață, viața mea...”

Un eveniment expozițional

În perioada 14 mai - 20 iunie a.c., la Muzeul de Artă din Piatra Neamț s-a petrecut evenimentul destinat să marcheze centenarul nașterii lui Victor Brauner (1903-1966). Nimic nu putea fi mai potrivit pentru această aniversare decât deschiderea unei expoziții chiar în locul de baștină al acestui artist, acceptat astăzi în cele mai „exclusiviste” topuri întocmite de specialiștii din toată lumea. Și este semnificativ faptul că – fără a fi ignorată în timpul vieții autorului – recunoașterea maximă a importanței operei brauneriene s-a produs după moartea sa, independent de conjuncturile și aranjamentele binecunoscute. (Abia în 1972, la șase ani de la deces, când Dominique Bozo i-a organizat la Muzeul Național de Artă Modernă din Paris prima mare retrospectivă, bazată în principal pe donația făcută de soția sa Jacqueline, Victor Brauner a fost înțeles și asimilat pe deplin esenței fenomenului artistic modern.)

În 1966, când el părăsea această lume, colecțiile publice din Franța (țară care și-l revendică acum pe artist, deși i-a acordat cetățenia cu numai doi ani înainte de moarte!) dețineau doar 4 (patru!) lucrări semnate de Victor Brauner. Ulterior, după MNAM din Paris, tablourile lui au îmbogățit fondurile muzeelor din Saint-Etienne (unde se păstrează și cea mai bogată colecție de desene realizate de V. Brauner: peste 3600!), Grenoble, Sables-d'Olonne, Strasbourg, Marsilia și din alte orașe franceze. Nu cred că e necesar să înșir aici – și nici n-ar fi loc pentru asta – toate muzeele și colecțiile particulare din lumea care au achiziționat, între timp, lucrările lui V. Brauner. Ele se găsesc și în România, câteva în muzeele de artă din București, Tulcea, Galați și Oradea, însă cea mai mare parte în colecții private. Suficiente pentru a reconstitui ceea ce poate fi numită *dimensiunea românească* a creației brauneriene (pînă în 1938, când pictorul s-a instalat definitiv în Franța).

Așa se face că expoziția **Victor Brauner – la izvoarele operei**, de la Piatra Neamț, deși a reunit exclusiv lucrări aflate în colecții particulare, a fost cea mai mare organizată pînă acum în țară, din 1935 încoace (în luna aprilie a aceluși an, la sala „Mozart” din București, personala Brauner aduna peste 40 de lucrări). De altfel, anterior (cu excepția prezenței unor tablouri de V. Brauner în foarte interesanta expoziție „București, anii 1920-1940: între avangardă și modernism”, găzduită de ARTEXPO în 1993), a mai existat una singură importantă, realizată de criticul și istoricul de artă Amelia Pavel, în anul 1999, la Teatrul Național din București. Atunci au fost adunate 24 de tablouri și desene, de asemenea numai din colecții particulare! La muzeul nemțean au fost expuse 32 de lucrări, provenind din colecția Federației Comunităților Evreiești din

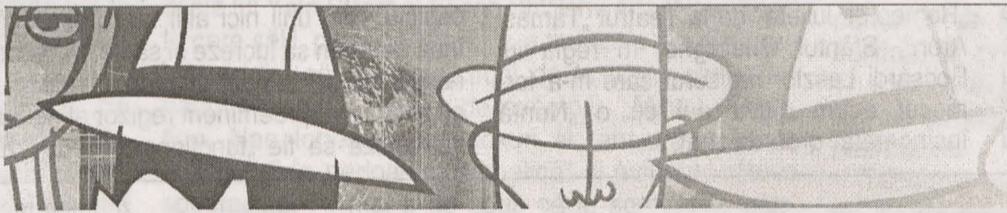
România și din colecțiile Mihail Gavrilă, Ion Buză, Vladimir Pană, Maria și Radu Nicolae, Adrian Năstase, Amelia Pavel (toate din București).

Titlul expoziției, **Victor Brauner – la izvoarele operei**, a vrut să sugereze, pe de o parte, conservarea unei relații normale cu spațiul natal, care – dacă i-a marcat mai mult sau mai puțin evident opera, oriunde l-a purtat destinul pe artist – trebuie recuperată și în sens invers. Iar pe de altă parte, același titlu, cu o semnificație lărgită, a dorit să marcheze persistența și rezistența *dimensiunii românești* în cadrul aceleiași opere, care nu poate fi divizată (contra naturii!) prin voința biografilor sau a dicționarelor!

Așadar, având la dispoziție lucrări produse în aproape toate etapele creației brauneriene, organizatorii expoziției și-au dat seama că, procedînd la o etalare cronologică, vor rezulta de la sine și succesiunea viziunilor artistice și opțiunile stilistice. În aceste condiții, nu era greu de observat că unele tablouri din perioada studiilor academice – **Peisaj cu clădire**, 1919 și **Peisaj cu copaci** (ambele din colecția Mihail Gavrilă) – sunt simple exerciții impuse de profesorii Școlii de Arte Frumoase din București. Tot atunci însă, V. Brauner a luat contact cu Art-Nouveau-ul, fapt care se repercutează în cele trei **Peisaje din Dobrogea**, 1920-1921 (din colecțiile Federației Comunităților Evreiești din România și Ion Buză). Pentru ca, în sfîrșit, decizia artistului de a veni în întîmpinarea orientărilor moderne, prin intermediul integralismului, să fie recunoscută în **Autoportretul din 1923** (colecția Vladimir Pană).

Un episod aparte l-a constituit grupul de desene realizate în anii 1928-1929, când artistul intrase deja în cercurile avangardei bucureștene și începuse colaborarea la revistele acestei mișcări, cu deosebire la **unu**. Acum accentele suprarealiste devin tot mai puternice, mai ales după prima călătorie la Paris, în perioada 1925-1927, lucru vizibil în **Pisică cu pantof în cap**, **Nihil sine „unu”**, **Ilustrație sau Compoziție cu atleți**.

Dar nivelul maxim al „suprerealismului românesc” (să-l numim astfel)

Visul nu e să ai un aparat care să-ți dea automat și economic posibilitatea de a gândi fără efort, mereu? Acest aparat există, este „pălăria tandem pentru clocit ideea în oul tandem”.

Principiul ei

Principiul pălăriei tandem rezidă în aprinderea lentă a ideii în oul tandem prin pălăria tandem, punând la bătaie o putere de gândire relativ slabă, pentru mai marea incubare a ideii. Recipientele pălăriei, care cuprind forța „tandemică” și de unde gândirea poate să scape în orice moment, este cu grijă „tandemizată”, în sensul că,

perioada de clocire o dată terminată, ideile se păstrează multă vreme și gata să fie folosite. Această ultimă proprietate permite menținerea unei gândiri egale în intensitate și mai ales mereu proaspăt optimistă chiar în orele nopții când celulele creierului pot fi adormite și uneori triste.

Construcția ei

Pălăria tandem cuprinde în esență un rezervor interior din 2 ouă legate între ele și un înveliș exterior, pălării de forme diverse de asemenea legate între ele printr-o bară tandem.

Între rezervorul ou tan-

dem apare la V. Brauner în lucrările de după 1929. Ele au format un segment distinct în expoziția de la Piatra Neamț și se situează printre cele mai valoroase compoziții pe care pictorul le-a finalizat în țară: **Trei nuduri feminine**, 1929 (colecția I. Buză), **Compoziție cu animale fantastice**, anii '30 (colecția M. Gavrilă), **lubitului Sașa Pană**, un portret al scriitorului din 1930 (colecția I. Pană) și **Personaj cu balaur**, 1931 (colecția F.C.E.R.), iar în prelungirea și completarea lor, parcă pentru a demonstra imposibila fracturare a actului de creație, la care mă refeream mai sus, pe simezele Muzeului de Artă apăreau: **Compoziție cu spirală**, 1934 și **Femeia-pisică**, 1935 (ambele din colecția Maria și Radu Nicolae), lucrări făcute la Paris, după ce V. Brauner își oficializase intrarea în grupul supra-realiștilor, în anul 1932. S-ar putea spune că aici se termină *dimensiunea românească* din evoluția artistului nostru, dacă mecanismele secrete și subtile ale actului de creație ar admite asemenea categorisiri, fie și formale, și nu ne-ar pregăti surprize dintre cele mai ciudate.

În orice caz, ceea ce a urmat a reprezentat un mic eveniment în sine, în interiorul marelui eveniment expozițional de la Piatra Neamț. Iată la ce mă refer. Printre cele mai vestite și mai prețuite lucrări aflate în colecția Muzeului Național de Artă Modernă din Paris se numără tabloul **Heron din Alexandria**, un ulei pe pînză din 1939, pe care exegeții îi încadrează în „perioada himerelor” lui V. Brauner

Centenar Victor Brauner

(cînd artistul picta figuri feminine somnambulice, împreună cu dubletele lor ectoplasmice), alăturîndu-l capodoperelor **Fascinație** și **Spațiu psihologic**. În albumul alcătuit în 1965 de Sarane Alexandrian (**Les Dessins Magiques de Victor Brauner** Ed. Denoel, Paris), există un desen datat „1 janvier 1939” – prima proiecție a personajului feminin din profil cu părul lung adus în față – din care se va dezvolta proiectul Heron. Ei bine, la Piatra Neamț am identificat alte două lucrări (datate și ele cu exactitate), care conțin embrionul acestui proiect și care-l explică: desenul în creion **Personaj feminin din profil!** 12 ianuarie 1939 și acuarela **Personaj fantezist!** 25 ianuarie 1939 (ambele din colecția Adrian Năstase). Mai mult, desenul conține și următoarea însemnare: „fait le soir à 10 heures chez Gellu”. Evident, este vorba despre poetul Gellu Naum. Or, prietenia specială dintre cei doi constituie un episod pe cît de interesant, pe atît de neglijat de către comentarii români deși, iată, are consecințe artistice demne de toată atenția.

La capătul simezei nemțene, pe vizitatorii expoziției îi așteaptă o altă surpriză: două tablouri făcute în Franța, în ultimii ani de viață. Eliberat deja de rigourile impuse de „centrala suprarealistă” (fusesse exclus din mișcare încă din 1948, cînd s-a solidarizat cu prietenul său R. Echaurren-Matta), chiar dacă timpul netezise asperitățile relației cu A. Breton, artistul și-a păstrat libertatea de a alege limbajul plastic în conformitate cu subiectele (iar

Pălăria

care a straturilor gândirii în interiorul aparatului.

Prin simpla manevră de aplicare lentă a pălăriei tandem peste oul tandem sau pe capul ale cărui idei reci sub presiune mătură din calea lor ideile calde și le iau locul, astfel rezervorul rămîne mereu plin de idei. Reglajul tandemic se obține automat prin modul în care e așezată pălăria tandem (această mișcare se numește „așezare”).

Construcția ei

Putem să construim singuri pălăria tandem: adunăm pălării de tot felul pre-

Victor Brauner - Autoportret

Într-un interviu acordat lui Pierre Mazars – v. *Le Figaro littéraire*, 21 ianuarie 1965 – declara: „Mais qu'on ne dise pas que je suis un peintre surréaliste; Et il n'y a pas une peinture surréaliste; ca n'existe pas! Il y a seulement une certaine peinture qui correspondait aux recherches des surréalistes.”). Astfel, de la *Fantezie cu ochi*, 1960 (colecția I. Buză), unde vechea lui obsesie, ochiul, este tratată într-o manieră simbolică și grotescă totodată, Victor Brauner revine la îndrăzneța osmoză dintre antropo și zoo-morfism, în *Compoziție cu nud*, 1962 (colecția A. Năstase).

Trebuie remarcat și faptul că aproape jumătate dintre tablourile de la Muzeul de Artă din Piatra Neamț

erau ca și necunoscute, apărind foarte rar sau deloc în alte expoziții. Oricum, la vernisaj, mai multe amănunte despre acest eveniment a oferit eminentul critic și istoric de artă Amelia Pavel.

Sarane Alexandrian, mai mult decât un prieten

Cu o săptămână înainte de închiderea expoziției *Victor Brauner – la iz-*

voarele operei și în ziua precedentă aniversării centenarului nașterii marelui artist (15 iunie 2003), la Muzeul de Artă din Piatra Neamț a avut loc un eveniment cu adevărat memorabil, semnificația lui depășind limitele aceluia spațiu. Mă refer la prezența d-lui **Sarane Alexandrian**, unul dintre puținii supraviețuitori ai „suprerealismului istoric”, deținător al unor informații neprețuite despre scriitorii și artiștii care au aparținut acestei mișcări, autor al unor cărți fundamentale în domeniu, traduse și publicate în toată lumea (*Arta suprarealistă*, 1969; *Dicționarul picturii suprarealiste*, 1972; *Cubismul de la A la Z*, 1973; *Suprerealismul și visul*, 1974; monografiile despre Andre Breton, Marcel Duchamp, Georges Henein ș.a.).

Dar aici ne interesează în primul rând faptul că Sarane Alexandrian a fost prietenul și exegetul lui Victor Brauner, despre care a scris cel puțin două lucrări de neocolit pentru cine vrea să aprofundeze opera acestuia: *Victor Brauner, l'illuminateur* (1954) și *Les Dessins magiques de Victor Brauner* (1965). Venind la Piatra Neamț (pentru prima dată, cu toate că a mai vizitat România și în urmă cu doi ani), dl Alexandrian a mărturisit că privește această călătorie ca pe un adevărat pelerinaj, „ca pe o călătorie spre întâlnirea cu Victor”. A memorat multe cuvinte românești de la prietenul său, deși nu le cunoaște înțelesul. Intrând în Piatra Neamț, a văzut pe o reclamă cuvântul „noroc” și a întrebat ce înseamnă, deoarece și-a amintit că Victor avea la Paris un câine cu acest nume! „Victor este un însoțitor fidel al meu și acesta e motivul pentru care sunt aici. Mă consider un fel de ambasador al lui, pentru că știu ce ar fi vrut să spună el aici...” a declarat Sarane Alexandrian.

Încît, pentru a conchide și a califica expoziția de la Piatra Neamț, nici un alt comentariu nu mi se pare mai potrivit decât acela pe care l-a rostit Sarane Alexandrian însuși, după vizionarea ei: „Sunt foarte emoționat să fiu aici, la Piatra Neamț, orașul natal al lui Victor Brauner, despre care mi-a vorbit adesea, căci el mi-a fost cel mai bun prieten din grupul suprarealist, după

război. Eu aveam 19 ani în 1947, cînd am intrat prima dată în atelierul lui de pe strada Perrel (din Paris), care fusese atelierul lui Douanier-Rousseau și trebuie să vă spun că era foarte trist după cele suferite în timpul războiului... Mi-a arătat toate lucrările făcute atunci, tablourile în ceară și obiectele, și am fost uimit să cunosc un pictor așa de extraordinar, care a devenit celebru mai tîrziu. Trebuie să vă spun că prietenia noastră a devenit mai profundă cînd am descoperit că amîndoi suntem născuți în data de 15 iunie! De atunci, la fiecare 15 iunie, am sărbătorit împreună acest dar al „hazardului obiectiv” (unul dintre principiile suprarealismului –n.m.), iar în 1951, cînd el a împlinit 48 de ani și eu 24 de ani, respectiv jumătate din vîrsta lui, a fost o mare petrecere!... Vreau să vă spun că sunt totodată emoționat să văd tablourile reunite în această expoziție. Și asta pentru că sunt tablourile din perioada de început, despre care mi-a vorbit, dar pe care nu le văzusem niciodată...”

În continuare, dl Alexandrian a făcut o scurtă incursiune în etapele de creație ale lui V. Brauner, exemplificîndu-le cu tablouri din expoziția de la Muzeul de Artă, după care a relatat următoarea întîmplare stranie: „Cineva m-a întrebat care a fost cel mai ciudat eveniment trăit în preajma lui Victor Brauner. Iată-l, El era foarte bolnav și noi – eu și soția mea Madeleine – așteptam zilnic vești de la Jacqueline. Într-o zi, la geamul apartamentului nostru a venit o vrăbiuță care bătea insistent cu ciocul în geam, parcă pentru a ne atrage atenția și Madeleine a spus: „Victor est mort!”... Peste 5 minute ne-a sunat Jacqueline (Brauner), care ne-a confirmat acest lucru. Acest gen de evenimente se petreceau în jurul lui Victor, de aceea l-am iubit atît. E de neuitat pentru noi, cei care l-am cunoscut, deopotrivă ca pictor și ca personaj uman fabulos! Iată de ce sunt așa de emoționat că mă aflu în orașul său natal. Și trebuie să vă spun că, în Franța, el nu înceta să vorbească despre România și despre prietenii săi români, iar în multe dintre tablourile lui pot fi găsite cuvinte românești, cu rol magic... Iată cîteva întîmplări pe care le ține minte și care ne spun că Victor a fost mai mult decât un simplu pictor, a fost omul expresiei totale! Exemplul lui nu e urmat obligatoriu de pictori, ci și de scriitori. Am scris un text despre el, intitulat *Cheile mitului*, pentru că el mi-a deslușit aceste chei. Puteți descoperi asta și aici, deoarece această expoziție mă surprinde și mă incită în același timp! Este o foarte bună oglindă a lui Victor, așa cum l-am cunoscut...”

A doua zi era duminică și 15 iunie! l-am urat „La mulți ani!” d-lui Alexandrian și i-am oferit darul pe care și l-a dorit: o plimbare prin Piatra Neamț, reconstituind traseele cotidiene din copilăria prietenului său. Răstimp în care, amintindu-ne că era și ziua morții lui Mihai Eminescu, am discutat despre macheta afișului unei lecturi publice – „Voi fi: Cuvinte”, 1925, unde numele poetului apare alături de Goethe, Laforgue, Maeterlink, Pann, Brunea-Fox și Fundoianu -, machetă de care V. Brauner nu s-a despărțit niciodată, luînd-o cu el și în exil!

Emil NICOLAE

tandem

cum: pălărie melon, pălărie moale, pălărie înaltă, pălărie canotier etc.

Le așezăm pe o suprafață absolut orizontală, le apropiem până la distanța potrivită și așteptăm apariția barei tandem. În acest timp e recomandabil să privim fix pălăriile în maniera hipnotizatorului.

Corpul principal propriuzis este pălăria tandem. Ea se așează pe cap, dar se poate așeza și pe oul tandem ceea ce ne poate face să gîndim fără cap.

Avantajele ei

1. Pălăria tandem, grație

puterii ei tandemice, poate să producă în câteva secunde o mare cantitate de gânduri întărite ambivalent.

2. Gîndirea e disponibilă la orice oră din zi și din noapte.

3. Grație oului tandem (și asta e marea descoperire a acestui aparat) se poate gîndi fără cap: oul tandem gîndește pentru tine.

4. Puterea de gîndire cerută de aparat e relativ slabă, deoarece energia necesară tandemizării unei cantități de gîndire determinată este repartizată pe un prea mare număr de ore.

5. Aparatele pot fi așeza-

te pe ouăle tandem ca și pe oricare cap.

6. Funcționarea aparatului este complet automată. E suficient să fie bine așezat.

7. Întreținerea aparatului e ca și inexistentă.

Diferitele tipuri

Pălăriile tandem pot fi clasate în 3 sau 4 categorii esențiale caracterizate prin aspectul lor:

a) Pălărie tandem pentru savant: pălărie melon & pălărie moale.

b) Pălărie tandem a ambivalenței politice: pălărie melon & caschetă de muncitor.

c) Pălărie tandem baro-

metru: pălărie melon & pălărie canotier, pălăria tandem barometru e folosită mai ales plimbăreților; prin construcția ei poate fi folosită vara ca și iarna.

d) Avem de asemenea casca tandem utilizabilă în timp de război; scoțând numai casca din tranșeu; inamicii pot fi păcăliți și vor trage în cască fără cap.

Să gîndești fără cap?

Da. Tandemizați-vă gîndirea prin pălăria tandem pentru a cloci ideea în oul tandem.

Victor BRAUNER
În românește de
Emil NICOLAE